

PĀRKRIMINALIZĒŠANAS (OVERCRIMINALIZATION) FENOMENS UN TĀ IETEKME UZ KRIMINĀLLIKUMA ATTĪSTĪBU

THE PHENOMENON OF OVERCRIMINALIZATION AND ITS INFLUENCE ON DEVELOPMENT OF LATVIAN CRIMINAL LAW

Toms Čevers, *Ph. D.*

Summary

Applying comparative scientific research method, the author uncovers the nature of the phenomenon of the overcriminalization. He argues that it encompasses criminalization of insufficiently harmful deeds, which can be prevented by less punitive and more economical means. It is a phenomenon of modern society, as it manifests itself in the flood of legal norms from the criminal law perspective. The side effects of overcriminalization are related to injustice, violating of human dignity, degradation of criminal law, overloading of criminal justice system, and potential arbitrariness of law enforcement authorities applying the criminal procedure law. The Latvian Criminal Code in general does not suffer from this legal trend, but there are several examples where it can be seen in different ways.

Atslēgvārdi: pārkriminalizēšana, *ultima ratio*, krimināltiesību funkcijas

Keywords: overcriminalization, *ultima ratio*, functions of criminal law

Ievads

Sabiedriskā noskaņojuma novērojumi liecina, ka, sabiedrībai nobriestot, proti, kļūstot pašapzinīgākai, tā kopumā kļūst iecietīgāka pret ikdienas noziedzību.¹ Tas, protams, neizslēdz atsevišķu gadījumu radītu vispārēju satricinājumu noziedzīgā nodarījuma sevišķā apmēra, rakstura vai izraisīto seku un iesaistīto personu sociālā statusa dēļ, par ko kļuvis zināms un uzturēta interese plašās un daudzveidīgās informācijas plūsmas ietekmē.

Vienlaikus valstu īstenoto kriminālpolitiku mūsdienās raksturo pretēja parādība, proti, pārkriminalizēšana. Līdz šim Latvijas krimināltiesībās šim fenomenam

¹ Mincs P. Krimināltiesības. Vispārējā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 49., 210. lpp.; Hefe O. Taisnīgums. Filosofisks ievads. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 82. lpp.

individuāli nav pievērsta pastiprināta uzmanība, bet hipotētiski ir atzīta pārkriminalizēšanas negatīvā ietekme uz kriminālprocesuālo noslodzi kopumā.²

Jēdziens aktīvi tiek lietots angloamerikāņu tiesību literatūrā.³ Burtiski tas apzīmē pārāk daudz kriminalizēšanas. Tas liecina par likumdevēja pārāk intensīvu darbību, par krimināli sodāmiem atzīstot aizvien jaunus personas uzvedības aktus, kas nav objektīvi vajadzīgs tiesiskās kārtības uzturēšanai. Pārkriminalizēšana iekļaujas plašākā pārmērīgas krimināltiesību piemērošanas problemātikā, kas saistāma ar krimināltiesību robežu un ietekmes paplašināšanu, kas bez minētā aptver arī kriminālsodu pastiprināšanu⁴, pārmērīgu kriminālvajāšanu, mazinot iespējas izvērtēt tās lietderību katrā konkrētajā gadījumā, un arī citus apstākļus, kas sekmē iespējas saukt pie kriminālatbildības aizvien plašāku personu loku⁵. Citiem vārdiem, tiesību piemērotāju rīcībā ir par daudz krimināltiesību, ko valsts vara pārāk bieži izmanto negatīvu parādību apkarošanai, kam piemērotāki būtu citi līdzekļi.⁶

Starp nosauktajiem pārkriminalizēšanai ir primāra nozīme, jo tieši par noziedzīgiem likumdevēja atzīto nodarījumu kopums nosaka to, kā turpmāk funkcionēs kriminālās justīcijas sistēma, ievērojot, ka izmaiņas Krimināllikuma⁷ (turpmāk – KL) sevišķās daļās tvērumā uzreiz un nepastarpināti ietekmē iespējas uzsākt, virzīt un pabeigt kriminālprocesus, atzīstot personu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.⁸ Tādējādi, lai kādu kriminālprocesuālo kārtību izstrādātu, tās darbības priekšnoteikums vienmēr ir noziedzīgs nodarījums.

Pārkriminalizēšanas tendence ir vērtējama tā saucamo normu plūdu kontekstā,⁹ ar ko saprotama normatīvā regulējuma izplešanās, pieaugot tiesisko attiecību apjomam un sarežģītībai.¹⁰ Mūsdienu attīstītajā un dažādu risku apdraudētajā sabiedrībā valsts vara arī krimināltiesības kā vienu no tiesību nozarēm izmanto sociālās kontroles īstenošanai,¹¹ acīmredzot nepaļaujoties uz sabiedrības pašregulācijas spējām.

² Sk. Kriminālprocesa obligātums un lietderīgums kā kriminālās justīcijas sistēmas pamatprincips. Zin. red. Ā. Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023.

³ Sk. Husak D. Six Questions about Overcriminalization. *Annual Review of Criminology*, № 6, 2023, p. 266. Jurisdikcijās ar vienotu sodu sistēmu, kur attiecīgi jebkurš publiskā kārtā sodāms pārkāpums tiek atzīts par noziedzīgu nodarījumu, kas dod tiesisku pamatu speciālu piespiedu līdzekļu, ierobežojumu un sodu piemērošanai, šī problemātika ir izteikti aktuāla.

⁴ Kā kriminālsoda pastiprināšana vērtējama, piemēram, minimālo soda mēru noteikšana un paaugstināšana, maksimālo soda mēru palielināšana un atcelšana, jaunu atbildību pastiprinošu apstākļu iekļaušana, atbildību mikstinošu apstākļu izslēgšana, piemērojamā kriminālsoda mikstināšanas iespēju mazināšana.

⁵ Šie apstākļi aptver kriminālatbildības noilguma termiņu samazināšanu, kriminālatbildības vecuma samazināšanu, plašāku eksteritoriālās jurisdikcijas paredzēšanu. Sk. Van Kempen P. H. *Criminal Justice and the Ultima Ratio Principle: Need for Limitation, Exploration and Consideration*. In: Van Kempen P. H., Jendly M. (eds.). *Overuse in the Criminal Justice System: On Criminalization, Prosecution, and Imprisonment*. Cambridge: Intersentia, 2019, pp. 3–4.

⁶ Husak D., 2023, p. 269.

⁷ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [aplūkots 15.03.2024.].

⁸ Kriminālprocesa obligātums un lietderīgums kā kriminālās justīcijas sistēmas pamatprincips. Zin. red. Ā. Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023, 21., 260. lpp.

⁹ Tsolka O., Lambropoulou E. *Overuse in the Crime Justice System in Greece*. In: Van Kempen P. H., Jendly M. (eds.), 2019, pp. 363, 364.

¹⁰ Bārdiņš G. *Normativizācija kā viens no tiesu pārslodzes cēloņiem*. Grām.: Oļehnovičs D., Zuģicka I. (sast.) *Daugavpils Universitātes 53. starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Daugavpils: Saule, 2012, 9. lpp.

¹¹ Keiler J., Roef D. (eds.). *Comparative Concepts of Criminal Law*. 3rd ed. Cambridge: Intersentia, 2019, pp. 42–43, 82.

Analizējot krimināltiesību teorijas atziņas un Krimināllikuma attīstību salīdzinošā un vēsturiskā perspektīvā, publikācija vērsta uz pārkriminalizēšanas jēdziena atklāšanu.

1. Pārkriminalizēšanas izpratne

Pārkriminalizēšana ir konstatējama tad, ja krimināltiesības nav izmantotas iespējami atturīgi, respektīvi, ja līdz minimumam nav samazinātas iespējas ar tām iejaukties tiesiskajās attiecībās, ja tiek kriminalizētas jebkādas sociāli un politiski nevēlamas parādības un ja krimināltiesības nav izmantotas vienīgi atbilstoši pamotai nepieciešamībai, balstoties dziļā sabiedriskā vienprātībā.¹² Par pārkriminalizēšanu liecina ne tikai jaunu noziedzīgu nodarījumu sastāvu radišana un to tvēruma plaša formulēšana, bet arī kriminalizēšanas sliekšņa mazināšana vai atcelšana, jo tādējādi, pastiprinot kriminālatbildību, tiek koriģēts noziedzīga nodarījuma sastāvs, ar to aptverot iepriekš nekriminalizētus uzvedības aktus.

Savukārt objektīvi spriest par kriminalizēšanas pamatotību var vienīgi tad, ja ir nepārprotami un izvērtējami kriminalizēšanas kritēriji, kuru detalizācijas pakāpe līdz šim ir bijusi visai nosacīta, ņemot vērā, ka izpratne par noziedzību ir sociāli determinēta un vienlaikus neizbēgami tieši atkarīga no likumdevēja politiskās gribas.¹³ Kriminalizēšanas principu analīze ir ārpus šā raksta tvēruma,¹⁴ taču neapstrīdams kriminalizēšanas pamats ir attiecīgās darbības vai bezdarbības paaugstināts kaitīgums, pret kuru tiesiskās kārtības nodrošināšanas nolūkos ir jāvēršas ar valsts rīcībā esošo spēcīgāko tiesību aizsardzības līdzekli, proti, ar kriminālatbildības piedraudējumu.

Ievērojamais amerikāņu krimināltiesību pētnieks Duglass Husaks (*Douglas Husak*) norāda, ka kriminalizējami būtu nodarījumi, kuri paši par sevi ir kaitīgi (*malum in se*), nevis kuri par tādiem kļūst līdz ar kriminalizēšanu (*malum prohibitum*).¹⁵ Citiem vārdiem, nodarījumam ir jābūt kaitīgam, lai būtu pamats to kriminalizēt, nevis šādu negatīvu kvalitāti tam jāiegūst kriminalizēšanas dēļ.

Kaut arī kaitīguma izvērtēšana ir relatīva, par šādu acīmredzamu likumdevēja pieļautu kļūdu liecina nekonsekventi lēmumi salīdzināmās situācijās. Šajā sakarā ir pārvērtējams, piemēram, vai kriminalizējot vienīgi atsevišķa veida apreibinošu vielu lietošanu, ir ņemta vērā to ietekme uz indivīda veselību un uzvedību. Saskaņā

¹² Bengoetxea J. Ultima Ratio and the Judicial Application of Law. *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 3, № 1, 2013, p. 110.

¹³ Lai novērstu pārkriminalizēšanu un arī tai pretēju tendenci, proti, zemkriminalizēšanu (*undercriminalization*) jeb nepietiekamu kriminalizēšanu, tiek piedāvāts kriminalizēšanu balstīt metodiskā, kas būtu brīva no patvaļīgi politiskas ietekmes (Husak D. Overcriminalization. In: *Reforming Criminal Justice*. Vol. 1: Introduction and Criminalization. Luna E. (ed.). Phoenix: Arizona State University, 2017, pp. 25, 28, 31; Ashworth A. Conceptions of overcriminalization. *Ohio State Journal of Criminal Law*, Vol. 5, 2008, pp. 407–408). Taču arī šāda metodiska balstītos uz kriminalizēšanas kritēriju izvērtēšanu, tādējādi nemazinot to abstrakto un ideālistisko saturu, piemēram, sodīt tikai par kaitīgu rīcību, sodīt ar mērķi novērst kaitējumu un sodīt tikai tos, kas to ir pelnījuši, citiem vārdiem, sodīt par nopietnākajiem pārkāpumiem (Husak D., 2017, p. 25; Husak D., 2023, pp. 276–278).

¹⁴ Sk. Čevers T. Noziedzīgi nodarījumi muitas darbības jomā: muitas darbības krimināltiesiskās aizsardzības nepieciešamība un sistēma. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2024, 57.–65. lpp.

¹⁵ Husak D., 2023, pp. 270, 276.

ar Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 12. punktu par atbildību pastipriņošu apstākli ir atzīstams tas, ka noziedzīgais nodarījums ir izdarīts jebkādu apreibinošu vielu ietekmē. Tajā pašā laikā kriminalizēta ir vienīgi jaunas psihoaktīvas vielas vai to saturoša izstrādājuma, kuru aprīte ir aizliegta vai ierobežota, un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana attiecīgi saskaņā ar KL 248.² panta un 253.² panta pirmo daļu. Savukārt alkohola apreibums, kas var atvieglot noziedzīga lēmuma pieņemšanu, pamudināt uz to un izraisīt smagākas sekas apkārtējiem par tām, kādas iestātos, ja persona būtu pie skaidras apziņas, tiek ņemts vērā vienīgi kā tā ietekmē izdarīta noziedzīga nodarījuma kaitīgumu pastipriņošs apstāklis. Turklāt, vispār kriminalizējot apreibinošu vielu lietošanu, izdarītājs tiek vēl vairāk marginalizēts – valsts ne tikai necinās ar šo atkarību cēloņiem, bet personu nostāda vēl dziļākā sociālā bedrē, kas rada atkal jaunus deviantas uzvedības riskus.¹⁶

Vienlaikus ar kriminalizēšanas priekšnoteikumiem cieši saistīts ir tāds vispārāzīts krimināltiesību princips kā *ultima ratio*, saskaņā ar kuru krimināltiesības ir izmantojamas tikai kā beidzamais tiesību aizsardzības līdzeklis, ņemot vērā krimināltiesību represīvo dabu, kam var būt tālas sociāli ekonomiskas sekas, un šā procesa veida izmaksas, ko sabiedrība sedz par tās kopīgajiem līdzekļiem.¹⁷ Atzīmējams, ka krimināltiesībām konceptuāli ir sekundāra jeb pakārtota nozīme tiesiskās kārtības uzturēšanā,¹⁸ ņemot vērā, ka tās *per se* nav nepieciešamas tiesiskās iekārtas veidošanai, bet gan citās tiesību nozarēs noteiktās kārtības izpildes neizbēgamībai.

Attiecīgi pārkriminalizēšana ir konstatējama tad, ja šis princips nav ievērots. Viens no tādiem gadījumiem ir kriminalizēšana ārpus krimināltiesību leģitīmajām funkcijām – sabiedrībā, kurā tiek atzīta indivīda autonomijas nozīme, ar tām nav pieļaujams ieviest morālus uzskatus.¹⁹ Attiecīgi filozofiskā kontekstā pirms nodarījuma kriminalizēšanas būtiska ir konceptuāla izšķiršanās, vai tiesības nosaka vērtības, uz kurām sabiedrībai būtu jāticē, vai arī tās pauž sabiedrībā jau pastāvošas vērtības, kuras ir nepieciešams nosargāt, respektīvi, vai ar tiesībām sabiedrība tiek veidota vai arī tiesības atspoguļo sabiedrību. Citiem vārdiem, vai valsts vara no indivīda pieprasa noteiktu uzvedības modeli, vai arī uzticas personas iespējai izdarīt saprātīgas izvēles un respektēt tās.²⁰

Saistībā ar to arī Krimināllikums līdz šim ir revidēts, svītrojot 151. pantu “Reliģisku rituālu traucēšana”, kas nostiprināja valsts un baznīcas šķirtību, kā arī 156. pantu “Goda aizskaršana”, 158. pantu “Goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī” un 189. pantu “Mantas neapzinīga un nevērīga apsardzība”, kas

¹⁶ Keiler J., Roef D. (eds.), 2019, p. 77.

¹⁷ Keiler J., Roef D. (eds.), 2019, pp. 76–79; Van Kempen P. H. In: Van Kempen P. H., Jendly M. (eds.), 2019, pp. 5–6.

¹⁸ Mincs P., 2005, 24. lpp.; Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē un Vācijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 261. lpp.

¹⁹ Sk. Ashworth A., 2008, pp. 407–408.

²⁰ Šajā kontekstā ar gandrīz 20 gadu distanci būtu pārvērtējams Satversmes tiesas viedoklis, ka, kriminalizējot narkotisko vai psihotropo vielu lietošanu atkārtoti bez ārsta nozīmējuma, personas konstitucionālo tiesību uz privāto dzīvi ierobežojums ir attaisnojams (Par Latvijas Republikas Krimināllikuma 253.² panta pirmajā daļā iekļautās normas “narkotisko un psihotropo vielu lietošana bez ārsta nozīmējuma” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam: LR Satversmes tiesas 16.01.2005. spriedums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 16, 2005). Tiesa savulaik ar visai universāliem argumentiem motivēja, ka atšķirībā no tabakas izstrādājumiem un alkohola šo vielu lietošanas sekas ir daudz bīstamākas, apdraudot ne vien cilvēka personisko, bet arī sociālo vērtību.

no krimināltiesiski aizsargājamām interesēm nošķir privāti risināmas domstarpības. Vienlaikus ar 169.¹ pantu “Nelikumīgas darbības adopcijas kārtošana” tā pirmajā daļā kriminālatbildība ir ieviesta par piekrišanu nepilngadīgā adopcijai, ja to devusi šā nepilngadīgā māte, tēvs vai aizbildnis mantkārīgā nolūkā. Domājams, lielāku ļaunumu bērnam var nodarīt tieši palikšana šādu vienaldzīgu vecāku vai aizbildņu aprūpē.

Lai gan arī *ultima ratio* apsvērumu ievērošanai nav iespējams izstrādāt vadlīnijas, šis princips paredz zināmu metodoloģisku kārtību, kas saskaņā ar turpmāko var praktiski ietekmēt izvēli kādu nodarījumu kriminalizēt vai tomēr ne.

Ultima ratio ir paredzēts krimināltiesību ierobežošanai, taču speciālistiem nav vienprātības, vai tas ir konstitucionāla tiesību princips vai arī tikai vēlams politikas apsvēruma.²¹ Neraugoties uz to, noziedzīga nodarījuma sastāvs kriminālsoda piedraudējuma dēļ vienmēr paredz indivīda rīcības brīvības, savas gribas netraucētas realizēšanas ierobežojumu. Tādēļ kriminalizēšana ir cilvēktiesību ierobežošana, un, lemjot par kāda uzvedības akta aizliegšanu krimināltiesiskiem līdzekļiem, vienmēr būtu ņemami vērā cilvēktiesību ierobežošanas noteikumi, kas paredz izvērtēt samērīgumu.²² Attiecīgi *ultima ratio* iekļaujas vienā no samērīguma principa kā vispārējā tiesību principa kritērijiem, proti, vērtējumā par to, vai nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai.²³ Vienīgi, lemjot par kriminalizēšanu, ir jābūt stingrākam proporcionalitātes testam, ņemot vērā kriminālprocesa uzsākšanas un kriminālsoda piemērošanas gadījumā personai izraisītās negatīvās sekas.²⁴

Tādēļ, lai noteiktu nodarījuma kriminalizēšanas pamatotību, būtu pārbaudāms, vai likumdevējs likumprojekta izstrādes materiālos ir vērtējis, kā šis princips ir

²¹ Sk. diskusiju, vai gala vārds kriminalizēšanā pieder likumdevējam vai tomēr tiesu varai (attiecīgi vispārējās jurisdikcijas tiesai, interpretējot Krimināllikuma tiesību normu un nosakot tās tvērumu, vai konstitucionālajai tiesai, izvērtējot tās atbilstību konstitūcijai): Bengoetxea J., Jung H., Nuotio K. *Ultima Ratio, Is the Principle at Risk?* Editors' Introduction. *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 3, № 1, 2013, pp. 3–4; Minkinen P. *The 'Last Resort': A Moral and/or Legal Principle?* *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 3, № 1, 2013, p. 25; Stuckenberg C. F. *The Constitutional Deficiencies of the German Rechtsgrundsatzlehre*. *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 3, № 1, pp. 37–38; Bengoetxea J., 2013, pp. 113, 114, 117, 118, 119–120; Tuori K. *Ultima Ratio as a Constitutional Principle*. *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 3, № 1, 2013, p. 11; Wendt R. *The Principle of "Ultima Ratio" And/Or the Principle of Proportionality*. *Oñati Socio-Legal Series*, Vol. 3, № 1, 2013, p. 87. Arī Lietuvas autori ir aicinājuši atzīt *ultima ratio* vispārēja tiesību principa statusu, kas ierobežo likumdevēja brīvību kriminalizēt nodarījumus (Fedosiukas O. *Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė*. *Jurisprudencija*, Vol. 19, № 2, 2012, pp. 718, 720–721, 734; Bikelis S. *Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I)*. *Proporcingumo principas ir Bausmės už kontrabandą. Teisės problemos*, Nr. 4, 2012, p. 6).

²² Tuori K., 2013, pp. 10, 11.

²³ Kā zināms, atbilstoši Satversmes tiesas nostiprinātajam pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes testam tiek izvērtēts: 1) vai apstrīdētā tiesību norma ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, 2) vai pastāv attaisnojams leģitīms mērķis un 3) vai ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā jeb vai tas ir samērīgs. Savukārt samērīguma izvērtējumā tiek pārbaudīts: 1) vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, 2) vai nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai un 3) vai personai radītais ierobežojums atsvēr sabiedrības ieguvumus (sk. Balodis K. *Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesas praksē*. 11.12.2015. Pieejams: <https://www.satv.tiesas.gov.lv/runas-un-raksti/pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesas-prakse/>). Latvijas krimināltiesībā šī ideja nav sveša, kaut arī tā nav principiāli nostiprināta (sk. Judins A. *Par priekšlikumu paredzēt kriminālatbildību par varas pārstāvja goda aizskaršanu*. *Jurista Vārds*, Nr. 8, 2021).

²⁴ Wendt R., 2013, p. 87.

ievērots katrā individuālā gadījumā, respektīvi, vai ir veikta tiesību normas konstitucionalitātes pārbaude *ex ante*.

Savukārt *ex post* izvērtējams, vai šīs jaunās tiesību normas nerada vienīgi deklaratīvu slodzi, kas liecina par to, ka tās faktiski nav bijušas nepieciešamas. Starpdisciplinārā skatījumā būtu izvērtējams, vai ar kriminalizēšanu noteiktais mērķis ir sasniegts, respektīvi, vai, piemērojot Krimināllikumu, ir sekmēta tiesiskās kārtības ievērošana konkrētajā jomā.

2. Pārkriminalizēšanas ietekme uz Krimināllikuma attīstību

Krimināllikums regulāri tiek pakļauts likumdevēja intervencei.²⁵ Aktīvi un sporiādiski tas arī tiek papildināts ar jaunu noziedzīgu nodarījumu sastāviem, reaģējot uz aktuāliem notikumiem²⁶, izmaiņām tiesiskajā regulējumā²⁷ vai valsts starptautiskajām saistībām²⁸, tādējādi uzskatāmi atklājot, ka tiesības, jo sevišķi krimināltiesības, attīstās *post factum*. Tas pirmšķietami var liecināt arī par pārkriminalizēšanas tendencēm Krimināllikumā, bet, detalizētāk iepazīstoties ar veiktajiem grozījumiem, jāatzīst, ka lielākoties nav pamata runāt par acīmredzamu kriminalizēšanas pamatojuma

²⁵ Krimināllikums ir viens no visvairāk grozītajiem Latvijas normatīvajiem tiesību aktiem (Matule S. Tieslietu jomas grozītie rekordisti. Jurista Vārds, Nr. 38, 2023).

²⁶ Piemēram, saistībā ar jaunu psihoaktīvu vielu lietošanas traģiskajām sekām jauniešu vidū – 190.¹ pants “Preču un vielu, kuru aprīte ir aizliegta vai speciāli reglamentēta, pārvietošana pāri Latvijas Republikas valsts robežai”; 248.¹ pants “Jaunu psihoaktīvu vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana realizācijas nolūkā un realizēšana”; 248.² pants “Jaunu psihoaktīvu vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana, pārsūtīšana un jaunu psihoaktīvu vielu neatļauta lietošana”; 251. pants “Pamudināšana lietot narkotiskās, psihotropās un jaunas psihoaktīvās vielas”; 252. pants “Narkotisko, psihotropo un jaunu psihoaktīvo vielu ievadīšana pret personas gribu”. Saistībā ar sabiedrisku rezonansi guvušo sistemātisko vardarbību ģimenē – KL 132. panta “Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu” un 132.¹ panta “Vajāšana” otrā daļa, pastiprinot kriminālatbildību par draudiem izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis pastāvīgās intīmās attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība. Turklāt Tieslietu ministrija rosinājusi Krimināllikumu papildināt ar 174.¹ pantu “Cietsirdība un vardarbība pret tuvinieku”, kurā būtu paredzēta kriminālatbildība par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir iepriekš minētajās attiecībās, ja ar to šai personai ir nodarītas psihiskas ciešanas un ja ar šīm darbībām nav tiši nodarīti smagi vai sevišķi smagi miesas bojājumi (Priekšlikumi likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 484/Lp14). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS14/SaeimaLIVS14.nsf/0/C36AE52D1F08BEE0C2258AB7001F641F?OpenDocument>).

²⁷ Piemēram, saistībā ar jauna Maksātspējas likuma pieņemšanu – 215.¹ pants “Tiesiskās aizsardzības procesa noteikumu pārkāpšana”.

²⁸ Piemēram, saistībā ar Eiropas Padomes Konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu noteikto prasību ieviešanu – 168.¹ pants “Nolēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nepildīšana” un 132.¹ pants “Vajāšana”.

Saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 23. oktobra Regulā (ES) Nr. 2018/1672 par Savienības teritorijā ievestās skaidras naudas vai no tās izvestās skaidras naudas kontroli un par Regulas (EK) Nr. 1889/2005 atcelšanu, noteikto prasību ieviešanu – 195.² pants “Izvairīšanās no skaidras naudas deklarēšanas”.

Saistībā ar Eiropas Padomes Konvencijas pret manipulācijām ar sporta sacensībām noteikto prasību ieviešanu – 212.¹ pants “Manipulācijas ar sporta sacensībām”.

trūkumu, jo tiek kriminalizēts salīdzināms apdraudējums atšķirīgām interesēm un prasīts konstatēt reālas kaitīgas izmaiņas apkārtējā vidē²⁹.

Taču pārkriminalizēšanas kontekstā noteikti ir pieminams KL 221.⁶ pants "Tabakas izstrādājumu nelikumīga realizācija nelielā apmērā". Šajā tiesību normā kriminālatbildība ir paredzēta par mantkārīgā nolūkā izdarītu nelegāli izgatavotu vai ar Latvijas Republikas akcīzes nodokļa markām nemarķētu tabakas izstrādājumu neatļautu realizāciju faktiski bez kriminalizēšanas sliekšņa.³⁰ Ņemot vērā, ka šāda tipa pret tautsaimniecību vērstu noziedzīgu nodarījumu kaitīgums ir tieši saistīts ar tā priekšmeta apmēru, kas ļauj noteikt arī nenomaksāto nodokļu apmēru, konkrētā nodarījuma kaitīgums acīmredzami nav paaugstināts. Tādējādi otršķirīga ir likumdevēja atsaukšanās uz nodarījuma plašo izplatību un administratīvo sodu neefektivitāti.³¹

Par pārkriminalizēšanu var runāt arī gadījumos, kad likumdevējs vienotu kaitīgu rīcību tehniski kriminalizē vairākos savstarpēji saistītos noziedzīgos nodarījumos un līdz ar to personas nodarījums ir kvalificējams atbilstoši vairākām tiesību normām, tādējādi dodot juridisku pamatu lielāka galīgā soda noteikšanai.

Šī tēze ir attiecināma uz KL 217.¹ pantu "Darba samaksas noteikumu pārkāpšana", kur kriminalizēta grāmatvedības uzskaitē neuzrādītas darba samaksas izmaksāšana, ja tas darīts ievērojamā apmērā, neprasot konstatēt jebkādu valsts budžetam nodarītus zaudējumus vai darbiniekiem nodarītu kaitējumu sociālo iemaksu neveikšanas dēļ. Tādēļ praksē nākas veidot noziedzīgu nodarījumu kopību ar 218. pantu "Izvairīšanās no nodokļu nomaksas", lai aptvertu galveno šā nodarījuma kaitīguma determinantu – radītās kaitīgās sekas nenomaksāto nodokļu veidā. Tas pats attiecināms arī uz 218.¹ panta "Faktiski nenotikuša darījuma uzrādīšana pievienotās vērtības nodokļa deklarācijā" pirmo daļu, kurā kriminalizēta faktiski nenotikuša ar pievienotās vērtības nodokli apliekama darījuma uzrādīšana pievienotās vērtības nodokļa deklarācijā, ja darījuma vērtība ir liela apmēra.

Vienlaikus jaunu noziedzīgu nodarījumu ieviešana mēdz būt saistīta arī ar esošo noziedzīgo nodarījumu pierādīšanas grūtībām, nevis šīs rīcības paaugstināto kaitīgumu. Uzskatāms piemērs ir 262.¹ panta "Atteikšanās no alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko un citu apreibinošu vielu ietekmes pārbaudes un ceļu satiksmes negadījuma vietas atstāšana" ietveršana Krimināllikumā. Uz šo argumentu atklāti ir norādīts likumprojekta anotācijā, bet vienlaikus nav kļiedētas šaubas, vai šis nav bijis vienkāršākais autovadītāju disciplinēšanas paņēmieni.³²

²⁹ Viscaur Krimināllikumā plaši par kriminālatbildības sliekšni savulaik tika noteikta objektīvās puses pazīme "būtisks kaitējums", ievērojot, ka kriminālatbildība nav paredzama par nodarījumiem, kuri nevar radīt vērā ņemamu kaitējumu sabiedriskajām interesēm (Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (13.12.2012.) anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument>).

³⁰ Kaut arī dispozīcija ir norāde uz noziedzīgā nodarījuma priekšmeta nelielu apmēru, likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" (LV likums. Pieņemts 15.10.1998. [aplūkots 15.03.2024.]) 22. panta otrajā daļā noteikts, ka kriminālatbildība par šo noziedzīgo nodarījumu iestājas tad, ja tabakas izstrādājumu daudzums ir mazāks par šā likuma 23.¹ panta trešajā daļā noteikto daudzumu, respektīvi, par jebkādu daudzumu, kas ir mazāks par ievērojamu apmēru.

³¹ Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (03.09.2020.) anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/F9EFD5689465731CC225857E0022994E?OpenDocument>.

³² Likumprojekta "Grozījumi Krimināllikumā" (06.10.2005.) anotācija. Pieejama: https://www.saeima.lv/Lapas/8Sae_Lprj/lasa-dd=LP1242_0.htm.

Tāpat ir saprotams, ka uz intensīvu attīstību vērstā mobilā laikmetā neizbēgams ir arī dažādu sabiedrības apdraudējumu risku pieaugums. Tāpēc tiesību literatūrā izteikta atziņa, ka pēdējā laikā krimināltiesības arvien vairāk tiek izmantotas noziedzīgas rīcības izdarīšanas iespēju izskaušanai, uzsvāru liekot uz apdraudējuma risku mazināšanu nākotnē, nevis uz jau izdarītā krimināltiesisku novērtējumu.³³ Šī tendence ir vērojama arī Krimināllikumā, likumdevējam cenšoties arvien agrāk iejaukties cilvēka rīcībā vai pat korigēt tā nodomus, vienlaikus nedodot viņam iespēju pašam labprātīgi atteikties no galīgā noziedzīgā mērķa sasniegšanas.

Uzskatāms piemērs ir KL 275.² pants “Viltota sadarbspējīga sertifikāta iegūšana un glabāšana”, kurā ar mērķi novērst strauju, bet pārejošu aktualitāti ieguvušu parādību tika kriminalizēta vienīgi viltota sadarbspējīga sertifikāta iegūšana un glabāšana, kas attiecīgajai personai nedod nekādu labumu, ja šis sertifikāts netiek izmantots. Līdzīgi arī saskaņā ar 307.¹ pantu “Krimināllietas materiālu pavairošanas un to satura izplatīšanas aizlieguma pārkāpšana” ir kriminalizēta ne tikai krimināllietas materiālu neatļauta izplatīšana, bet arī to pavairošana, kas automātiski nenodrošina trešajām personām piekļuvi tiem. Likumdevēja šāda izvēle noteikti nebūtu atbalstāma attiecībā uz rīcību ar tādiem priekšmetiem, kuri nav vispārbīstami un tādēļ *per se* nekādu kaitējumu nevar nodarīt.

Vienlaikus atgādināms par tādu krimināltiesību vispārīgās daļas neatņemamu institūtu kā sagatavošanās noziedzīgam nodarījumam, kas regulēts KL 15. pantā un neuzkrītoši pilda to pašu funkciju novērst sagaidāmu kaitīgu nodarījumu izdarīšanu.

Tāpat, neraugoties uz līdzdalības noziedzīgā nodarījumā kriminalizēšanu, ko vienmēr ir paredzējusi KL 20. panta piektā daļa, un KL 54. pantā noteikto līdzdalībniekam nosakāmā soda individualizēšanu, arvien tiek kriminalizēta rīcība, kas rada priekšnoteikumus citai personai izdarīt noziedzīgu nodarījumu, tādējādi tieši vai pastarpināti sekmējot to. Piemēram, saskaņā ar KL 73.¹ pantu “Masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanas, glabāšanas, pārvietošanas, lietošanas un izplatīšanas finansēšana”, 77.² pantu “Bruņota konflikta finansēšana”, 79.² pantu “Terorisma finansēšana”, 163.¹ pantu “Bordeļa izveidošana, uzturēšana, vadīšana un finansēšana” ir atsevišķi kriminalizēti līdzekļu piešķiršana kādas noziedzīgas darbības izdarīšanai, respektīvi, atbalstīšana. Savukārt saskaņā ar 85.¹ pantu “Spiegošanas organizēšana un vadīšana” un 139.¹ pantu “Cilvēka audu un orgānu donora un recipienta vervēšana” kriminālatbildība ir paredzēta par personas iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā, tādējādi nodrošinot tā izdarīšanu.

Šajā sakarā piebilstams, ka pārmērīgai kriminalizēšanai var līdzināties pārmērīga tiesību jaunrade, kad mākslīgi tiek stiprināta Krimināllikuma represīvā iedarbība, proti, viena un tā paša nodarījuma kriminalizēšana vairākkārt, veidojot speciālus sastāvus un vienlaikus apgrūtinot Krimināllikuma pārskatāmību. Tās mērķis ir precīzāk izteikt kaitīgā nodarījuma izpausmi, pievienot papildu kaitīgumu raksturojošas pazīmes, kas likumsakarīgi dod iespēju noteikt paaugstinātu sankciju. Tādēļ likumdevējam, balstoties juridiskās prakses materiālos, ir jāizvērtē, vai ir nepieciešams jauns noziedzīga nodarījuma sastāvs, ja vispārīgais jau paredz gana plašas piemērojamā soda robežas, ievērojot, ka soda mēra noteikšanā saskaņā ar KL 46. pantu tiek ņemti vērā lietas individuālie apstākļi.

³³ Keiler J., Roef D. (eds.), 2019, pp. 6–7, 38–39; Husak D., 2023, p. 270.

Šo tendenci raksturo KL 218.¹ panta “Faktiski nenotikuša darījuma uzrādīšana pievienotās vērtības nodokļa deklarācijā” otrā un trešā daļa, kurās ir kriminalizēta izvairīšanās no konkrēta nodokļa nomaksas. Turklāt nupat Saeimas deputāti ierosināja Krimināllikumu papildināt ar jaunu 90.¹ pantu “Dziļviltojumu tehnoloģiju izmantošana vēlēšanu procesa ietekmēšanai”, faktiski pastiprinot kriminālatbildību par specifisku viltus izpausmi, kādā tiek kavētas personu tiesības vēlēties un tikt ievēlētam, proti, izmantojot ar dziļviltojuma tehnoloģiju radītus deputātu kandidātus diskreditējošus materiālus (KL 90. pants “Kavēšana realizēt vēlēšanu tiesības, tiesības piedalīties likuma ierosināšanā, tautas nobalsošanas ierosināšanā, tautas nobalsošanā un Eiropas pilsoņu iniciatīvas atbalstīšanā”).³⁴

Nevar gan izslēgt, ka dažkārt pārkriminalizēšanas dēļ var tikt veicināta krimināltiesību normu skaidrība (*lex certa*), kas ir viena no likumības principa (*nullum crimen sine lege*) izpausmēm. Tiesību normu abstrakcija ir juridiskās domas un sabiedrības attīstības sasniegums iepretī kazuistikai, kas raksturīga vienkāršām tiesību sistēmām. Taču krimināltiesisko attiecību saturs, kas paredz pienākumu izciest sodu par noteiktu uzvedības aktu, nav mainījies. Tādēļ speciālu sastāvu formulēšana sarežģītajā tiesiskajā un faktiskajā realitātē var konkretizēt par noziedzīgu atzīto rīcību, liedzot vispārīgi formulētos sastāvos ieskaitīt nodarījumus, ko cilvēks bez padziļinātas intereses un izpratnes par noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas aktualitātēm nevar zināt, attiecīgi – nevar prognozēt savas rīcības kaitīgumu un noziedzīgumu.

Vienlaikus pietiekami neizsvērtā kriminalizēšana apdraud tiesisko stabilitāti. Piemēram, KL 275. pantā “Dokumenta, zīmoga un spiedoga viltošana un viltota dokumenta, zīmoga un spiedoga realizēšana un izmantošana” ir paredzēta kriminālatbildība par normas nosaukumā minēto noziedzīgā nodarījuma priekšmetu nolau-pīšanu, bet ne par citiem tā nelikumīgas ieguves veidiem. Savukārt jaunā 275.¹ panta “Personu apliecinoša dokumenta iegūšana, izmantojot citas personas datus” dispozīcija ietver divus tā tvēruma ierobežojumus, proti, ir kriminalizēta vienīgi personu apliecinoša dokumenta iegūšana un tikai tad, ja tas noticis, izmantojot citas personas datus. Un ir tikai laika jautājums, līdz tiks kriminalizēta citu dokumentu, kas piešķir tiesības vai atbrīvo no pienākumiem, iegūšana citā krāpnieciskā veidā.

3. Pārkriminalizēšanas negatīvās izpausmes

Pārkriminalizēšanas fundamentāls risks ir saistāms ar nodarījuma kriminalizēšanā pieļauto samērīguma principa pārkāpumu, jo persona līdz ar iesaisti kriminālprocesā, saukšanu pie kriminālatbildības, procesuālo piespiedu līdzekļu un kriminālsoda piemērošanu tiek pakļauta negatīvām sekām par tādu nodarījumu, kas vispār nebūtu izvērtējams šādā kārtībā. Likumsakarīgi tas noved pie netaisnības,³⁵ jo nav konstatējama atbilstība starp individa rīcību un tās sociālo novērtējumu.

Likumdevēja intervence krimināllikumā, palielinot noziedzīgu nodarījumu sastāvu skaitu, atspoguļo viegli ieraugāmu politiskās iniciatīvas izpildes rezultātu un

³⁴ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” Nr. 535/Lp14 anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS14/SaeimaLIVS14.nsf/0/E17F0D9EC11F9C02C2258AD20025AC51?OpenDocument>.

³⁵ Husak D., 2023, p. 271.

formāli apliecina rūpes par sabiedrības drošību. Jāpiekrīt kritiskajiem izteikumiem, ka pārmērīga kriminalizēšana tiek veikta, lai nomierinātu iedzīvotājus, tajā skaitā vēlētājus. Tādā gadījumā nav izslēgtas likumdevēja vieglprātīgas izvēles bez sociālā realitātē balstītiem vērtējumiem, ņemot vērā noziedzības cēloņus un to sekmējošos apstākļus, kā rezultātā tās nav vērstas uz mērķtiecīgu noziedzības novēršanu.³⁶

Paradoksāli, bet pārkriminalizēšanas dēļ valstu krimināllikumi degradējas, jo mazinās kriminālatbildības simboliskā un stigmatizējošā nozīme, bet vienlaikus līdz ar kriminālatbildības piemērošanu tiek aizskarta cilvēka cieņa, tā rīcību pakļaujot publiskam nosodījumam.

Pārkriminalizēšana ilgtermiņā ne tikai nepamatoti apdraud apzinīgās sabiedrības daļas brīvību,³⁷ bet tās radītā netaisnības izjūta var būt kriminogēna – krimināltiesību sistēma personas ieskatā var zaudēt uzticamību, kas var būt par pamatu savas noziedzīgās uzvedības attaisnošanai.³⁸ Šāda atziņa ir saistāma ar respekta zudumu pret krimināllikumiem kopumā³⁹ vai pat vienaldzību pret to. Jebkurā gadījumā nedrīkst pieļaut, ka krimināllikumu ievērošana kļūst neiespējama, jo tad noziedzīga nodarījuma izdarīšana kļūst neizbēgama, – bet tas neatbilst krimināltiesību preventīvajam raksturam.

Pārmērīga kriminalizēšana, kas likumsakarīgi izsauc pārmērīgu kriminālvaļāšanu, ir arī viens no kriminālās justīcijas sistēmas noslodzes veicinātājiem, patērējot laiku, kā arī administratīvos un finanšu resursus, ko varētu novirzīt svarīgu lietu izmeklēšanai.⁴⁰ Tādēļ arī viens no piedāvātajiem risinājumiem, kā nodrošināt kriminālprocesu ātrāku un kvalitatīvāku virzību, ir izvairīšanās no nevajadzīgas nodarījumu kriminalizācijas un atbilstoša dekriminalizācija.⁴¹

Vēl kāds būtisks risks slēpjas apstākļi, ka tiesībsargājošajām iestādēm, piemērojot savas valsts krimināllikumu, ir pienākums un arī iespēja piemērot kriminālprocesa lās normas, kas nosaka kārtību, kādā tiek veikta izmeklēšana, kriminālvaļāšana un iztiesāšana, un kas paredz virkni personu ierobežojošu un apgrūtinošu pasākumu, kā arī apdraud tās reputāciju. Tas neizbēgami rada priekšnoteikumu valsts amatpersonas pilnvaru pārsniegšanai un dienesta stāvokļa ļaunprātīgai izmantošanai,⁴² kā arī citu amata noziegumu izdarīšanai.

Jāņem vērā, ka, nespējot izsekot līdzīgi grozījumiem likumos, tajā skaitā krimināllikumā, ir apšaubāms, vai persona faktiski spēj laikus uzzināt un izprast tiesību normas, kuru adresāts tā ir. Krimināltiesību kontekstā tas attiecīgi apdraud cita krimināltiesību principa *nullum crimen sine lege* ievērošanu. Tas, ka likums ir pieņemts,

³⁶ Díez-Ripollés J. L. Overuse of The Criminal Justice System: Analytical Approach, Rules and Practices. In: Van Kempen P. H., Jendly M. (eds.), 2019, p. 53.

³⁷ Lynch T. Overcriminalization. In: Cato Handbook for Policymakers. 8th ed. Cato Institute, 2017, pp. 193, 195.

³⁸ Rotman E. Overuse and Underuse of the United States Criminal Justice System in the area of Business Crimes. In: Van Kempen P. H., Jendly M. (eds.), 2019, p. 629.

³⁹ Ashworth A., 2008, pp. 407–408; Guzmán Dalbora J. L. Overuse of Criminalization: A Philosophical and Political Approach on the Latin-American Situation. In: Van Kempen P. H., Jendly M. (eds.), 2019, p. 96.

⁴⁰ Lynch T., 2017, p. 195.

⁴¹ Kriminālprocesa obligātums un lietderīgums kā kriminālās justīcijas sistēmas pamatprincips. Zin. red. Ā. Meikališa, K. Strada-Rozenberga. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023, 19., 21., 22., 260. lpp.

⁴² Ashworth A., 2008, pp. 407–408; Lynch T., 2017, pp. 195–196; Husak D., 2017, p. 29; Husak D., 2023, p. 267.

bet personai nav zināms, liecina par to, ka šāda likuma, saskaņā ar kuru šī personas varētu plānot savu rīcību, tās apziņā nav. Attiecīgi ir pamatotas šaubas par principa “likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības” absolūto raksturojumu, ko apdraud faktiskā realitāte un racionāli apsvērumi.⁴³ Lai risinātu šo problēmu un novērstu pārkriminalizēšanas negatīvās sekas, tiek piedāvāts papildināt kriminālatbildību izslēdzošu apstākļu loku ar likuma pamatotu nezināšanu vai arī par atvainojošu apstākli atzīt ne tikai faktisku, bet arī juridisku kļūdu.⁴⁴ Arī Latvijas krimināltiesībās ir apsvērts, ka kriminālatbildību ierobežotos gadījumos saistībā ar paļaušanos uz savas rīcības tiesiskumu varētu izslēgt maldība par izdarītā nodarījuma aizliegumu un attiecīgi – par tā sodāmību krimināltiesiskā kārtībā.⁴⁵

Kopsavilkums

1. Pārkriminalizēšana ir noziedzīgu nodarījumu sastāva ietveršana krimināllikumā bez objektīvas nepieciešamības tiesiskās kārtības uzturēšanai. Citiem vārdiem, tā ir tādu nodarījumu kriminalizēšana, kuru kaitīgums nav paaugstināts un kurus var novērst vai kuru izplatību var mazināt, izmantojot mazāk represīvus un taupīgākus līdzekļus.
2. Pārkriminalizēšana iekļaujas mūsdienās aktuālajā normu plūdu problemātikā kā to specifiska krimināltiesību izpausme.
3. Kriminalizēšanas konstitucionalitāte nosakāma cilvēktiesību ierobežošanas noteikumu kontekstā, kas paredz samērīguma izvērtējumu. Savukārt princips *ultima ratio*, saskaņā ar kuru krimināltiesības ir izmantojamas kā beidzamais tiesību aizsardzības līdzeklis, iekļaujas vienā no samērīguma principa kritērijiem, proti, vērtējumā par to, vai nav saudzējošāku līdzekļu leģitīmā mērķa sasniegšanai līdzvērtīgā kvalitātē.
4. Krimināllikumā kopumā nav vērojama pārkriminalizēšanas tendence, bet atsevišķos gadījumos tā novērojama likumdevēja nekonsekvencē, kriminalizējot salīdzināmus nodarījumus, kriminālatbildības sliekšņa trūkumā, kriminālatbildības paredzēšanā vienlaikus par vairākām atsevišķām viena un tā paša nodarījuma izpausmēm un aizvien agrinākas rīcības kriminalizēšanā.
5. Pārkriminalizēšanas negatīvās izpausmes ir saistītas ar to raksturojošo netaisnību, kas aizskar cilvēka cieņu, krimināllikuma degradēšanu, tiesību zināt savas tiesības kavēšanu, kriminālprocesa pārslodzi un potenciālu tiesībsargājošo iestāžu patvaļu, izmantojot kriminālprocesuālā regulējuma piešķirtās pilnvaras.

⁴³ Lynch T., 2017, p. 196.

⁴⁴ Ibid., pp. 196–197; Husak D., 2017, pp. 31–37; Husak D., 2023, pp. 270–271. ASV bija paredzēts pieņemt tiesību normu, saskaņā ar kuru, “ja nodarījums sastāv no rīcības, par kuru saprātīga persona tādos pašos vai līdzīgos apstākļos nezinātu vai nebūtu iemesla uzskatīt, ka tā bijusi prettiesiska, valsts varai ir jāpierāda, ka apsūdzētais zināja vai viņam bija pamats uzskatīt, ka šī rīcība ir prettiesiska”.

⁴⁵ Leja M. Faktiskās un juridiskās kļūdas veidi un to juridiskās sekas Latvijā, Vācijā, Šveicē un Austrijā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 231.–234, 239. lpp.